

- университета имени А. Мырсабекова», 2024.1(1(23)).
[https://doi.org/10.56122/.v1i1\(23\).131](https://doi.org/10.56122/.v1i1(23).131).
6. Исакова В.Т. Формирование функциональной грамотности учащихся на уроках математики через текстовые задачи//журнал «Вестник Ошского государственного педагогического университета имени А. Мырсабекова», 2024.- т.1.№2.
<https://doi.org/10.56122/.v1i2.188>.
 7. Игнатьева Е.Ю. Метапредметный потенциал учебного текста: актуализация в основной школе/ Игнатьева Е.Ю., Дмитриева С.В. //Вестник Череповецкого государственного университета. -2020.- №1 (94). 162-172 с.
 8. Куркабаев К.С, Джадрина М.Д. Содержание школьного образования в Казахстане: новые перспективы///Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки», 2014. -№3 (43),15 с.
 9. Ковалева Г.С. Естественнонаучная грамотность//журнал «Вестник образования».- Москва, 2019. -№16.- 7 с.
 10. Козлова М.И. Повышение функциональной грамотности как необходимость современного образования // Сборник статей II Международного учебно-исследовательского конкурса. – Петрозаводск, 2020. 116-125 с.
 11. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы по предметам естественно-научного цикла. Методическое пособие:-Астана: НАО им. Ы.Алтынсарина, 2013.
 12. Ордабаева Ж.Ж. Развитие функциональной грамотности одаренных учащихся в процессе обучения физике /Электронный ресурс
 13. Оразахова Н., Кенжебаева Г. М. Научная статья Пути формирования функциональной грамотности, 2020. - с. 42-47.
 14. Сборник заданий по формированию функциональной грамотности обучающихся, Костанай-2021.235 с.

УДК: 372.8

DOI: <https://doi.org/10.56122/.v1i2.408>

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА 12 ЖЫЛДЫК БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОГРАММАСЫНА ӨТҮҮ ПРОЦЕССИНДЕГИ НЕГИЗГИ ЭТАПТАР

Касымалиев Муратбек Усонакунович - ТУНГУЧ онлайн мектеби директору
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент

Электрондук дарек: muratbek30@mail.ru

Орозбаева Айнура Абдазовна - ОшМПУ, педагогика илимдеринин кандидаты.ИжЖМТ
кафедрасынын доценти oainura1007@gmail.com

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ПЕРЕХОДА НА 12-ЛЕТНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Касымалиев Муратбек Усонакунович - онлайн школа ТУНГУЧ, кандидат педагогических
наук, доцент muratbek30@mail.ru

Орозбаева Айнура Абдазовна – кандидат педагогических наук, доцент ОшГПУ
Электронная почта: oainura1007@gmail.com

MAIN STEPS IN THE TRANSITION TO 12-YEAR EDUCATION IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Kasymaliev Muratbek - Tunguch Online School, Candidate of Pedagogical
Sciences, docent

e-mail: muratbek30@mail.ru

Orozbaeva Ainura Abdazovna - Candidate of Pedagogical Sciences, docent OShSPU
e-mail: oainura1007@gmail.com

Аннотация

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасын ишке ашыруунун негизги багыттары менен этаптары кеңири каралат. Глобалдашуу шартында билим берүү тармагына коюлуп жаткан талаптар мурункуга салыштырмалуу кыйла жогорулады. Изилдөөнүн теоретикалык негизи заманбап педагогиканын принциптерине жана дүйнөлүк билим берүү тажрыйбасына таянат. Ошол эле учурда иш Кыргызстандын социалдык-экономикалык жана маданий чөйрөсүндөгү реалдуу шарттарга шайкеш практикалык аспектилерди да камтыйт. Автор билим берүүнүн фундаменталдык түшүнүктөрүн, анын методологиялык негиздерин жана билим берүү системаларынын тарыхый эволюциясын талдап чыгат. Ошондой эле 12 жылдык билим берүү моделинин коомдук-экономикалык өнүгүүгө кошо турган салымы, анын максаттары жана зарылдыгы терең анализге алынат. **Жыйынтыгында, макалада сунушталган илимий тыянактар Кыргызстандын билим берүү системасын модернизациялоонун багыттарын аныктоого маанилүү салым кошот.**

Ачкыч сөздөр: *Этнопедагогика, 12 жылдык билим берүү, Социалдык-экономикалык өнүгүү, модернизациялоо, педагогика, методология, глобалдык билим берүү, компетенция, Кесиптик даярдык, билим сапаты, эл аралык стандарттар, санариптик технологиялар, өзгөрүүлөр, атаандаштык.*

Аннотация

В данной научной статье подробно рассматриваются основные направления и этапы реализации 12-летней программы образования в Кыргызской Республике. В условиях глобализации требования к сфере образования значительно возросли по сравнению с прошлым. Теоретическая основа исследования опирается на принципы современной педагогики и мировой образовательный опыт. В то же время работа охватывает практические аспекты, соответствующие реальным условиям социально-экономической и культурной сферы Кыргызстана. Автор анализирует фундаментальные понятия образования, его методологические основы и историческую эволюцию образовательных систем. Также проводится глубокий анализ вклада 12-летней модели образования в социально-экономическое развитие, её целей и необходимости. **В заключение подчеркивается, что представленные в статье научные выводы вносят важный вклад в определение направлений модернизации системы образования Кыргызстана.**

Ключевые слова: *этнопедагогика, 12-летнее образование, социально-экономическое развитие, модернизация, педагогика, методология, Глобальное образование, компетентность, профессиональная подготовка, качество образования, международные стандарты, цифровые технологии, изменения, конкуренция.*

Abstract

This scientific article provides a detailed examination of the main directions and stages of implementing the 12-year education program in the Kyrgyz Republic. In the context of globalization, the demands placed on the education sector have increased significantly compared to the past. The theoretical foundation of the study is based on the principles of modern pedagogy and global educational experience. At the same time, the work covers practical aspects that correspond to the real socio-economic and cultural conditions of Kyrgyzstan. The author analyzes the fundamental concepts of education, its methodological foundations, and the historical evolution of educational systems. In addition, an in-depth analysis is carried out on the contribution of the 12-year education model to socio-economic development, its goals, and its necessity. **In conclusion, it is emphasized that the scientific findings presented in the article make an important contribution to defining the directions for modernizing Kyrgyzstan's education system.**

Keywords: *ethnopedagogy, 12-year education, socio-economic development, modernization, pedagogy, methodology, Global education, competence, professional training, quality of education, international standards, digital technologies, changes, competition.*

Макалада билим берүү мекемелеринин жаңы шарттарга ылайыкташуу этаптары, педагогикалык кадрларды кайра даярдоо жана кесиптик жактан өнүктүрүү зарылдыгы өзүнчө талдоого алынган. Жаңы окуу программаларын жана методикалык ыкмаларды иштеп чыгуу менен бирге билим берүү процессине санариптик технологияларды киргизүү маселеси да баса белгиленет. Изилдөөнүн маанилүү өзгөчөлүгү – 12 жылдык билим берүү тутумунун ишке ашуусунун коомго тийгизе турган комплекстүү таасирин баалоодо.

Макалада ошондой эле өткөөл процесс учурунда пайда болушу мүмкүн болгон кыйынчылыктарга, мисалы, кошумча финансылык чыгымдарга, мугалимдерди кайра даярдоодогу маселелерге жана коомчулуктагы каршылыктарга токтолуп өтүлөт. Изилдөөдө бул көйгөйлөрдү чечүүнүн жолдору сунушталып, иштин практикалык мааниси көрсөтүлөт.

Алынган жыйынтыктар Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасын ийгиликтүү ишке ашыруу боюнча стратегиялык чечимдерди кабыл алууга көмөктөшөт. Ошондой эле мындай тажрыйба билим берүү системасын жаңылоо маселесине туш болгон башка мамлекеттер үчүн да пайдалуу болушу мүмкүн. Ошентип, бул макалада 12 жылдык билим берүү тутумуна өтүүнүн негизги зарылчылыктары, анын этаптары жана мүмкүн болгон жыйынтыктары комплекстүү илимий-методологиялык негизде баяндалат.

Актуалдуулук жана негизги себептер. Билим берүү бүгүнкү күндө ар бир мамлекеттин социалдык, маданий жана экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылуучу эң маанилүү фактор катары каралууда. Ар бир өлкөнүн туруктуулугу жана келечеги билим берүү системасынын деңгээлине, анын натыйжалуулугуна жана сапатына түздөн-түз байланыштуу. Заманбап дүйнөдө билим берүү бир гана билимди берүүчү же маалыматты жеткирүүчү процесс эмес, ал инсандын бардык тараптуу калыптануусуна, коомдогу ордун табуусуна жана дүйнөлүк мейкиндикке ийгиликтүү интеграцияланышына шарт түзгөн стратегиялык ресурс болуп эсептелет. Ошондуктан, Кыргызстан сыяктуу өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө билим берүүнүн мазмунун жана түзүмүн жаңылоонун, анын ичинде 12 жылдык билим берүү моделине өтүүнүн зарылдыгы күн тартибинде турат.

Глобалдашуу шартында билим берүү тармагына коюлуп жаткан талаптар мурункуга салыштырмалуу кыйла жогорулады. Бир жагынан, технологиялардын тездик менен өнүгүшү жана маалымат агымынын улам көбөйүшү жаш муундан жогорку деңгээлдеги сабаттуулукту, жаңыча ой жүгүртүүнү жана аналитикалык жөндөмдөрдү талап кылууда. Экинчи жагынан, эмгек рыногундагы атаандаштыктын күчөшү бүтүрүүчүлөрдөн кеңири компетенцияларды, өз алдынча чечим кабыл алуу мүмкүнчүлүгүн жана глобалдык стандарттарга жооп берген кесиптик даярдыкты талап кылат.

Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн актуалдуулугу бир нече негизги себептер менен түшүндүрүлөт: *Биринчиден*, окуучулардын билим алуусуна жана өнүгүүсүнө кошумча убакыт берүү билимдин тереңдигин жана ар тараптуулугун камсыз кылат. *Экинчиден*, бүтүрүүчүлөрдү глобалдык атаандаштыкка даярдоо маселеси чоң мааниге ээ. *Үчүнчүдөн*, 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү өлкөнүн билим берүү системасын эл аралык стандарттарга жакындатат. *Төртүнчүдөн*, заманбап дүйнөдөгү өзгөрүүлөрдүн темпи өтө жогору болгондуктан, кошумча окуу жылы окуучуларды ийкемдүү даярдоо зарыл. *Бешинчиден*, XXI кылымдын негизги көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн дагы кошумча убакыт талап кылынат. Кыргыз республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында санариптик технологиянын жардамы менен онлайн билим берүүнүн негизги концепциясында дагы жогорудагы багыттар камтылган [1].

Билим берүү системасынын эволюциясы жана 12 жылдык программага өтүүнүн себептери. Тарыхый өнүгүүнү карап көрсөк, билим берүү тутумдары ар дайым коомдун муктаждыктарына, экономикалык өнүгүүнүн деңгээлине жана социалдык-маданий өзгөрүүлөргө жараша өзгөрүп келген. Кыргызстан да эгемендүүлүктөн кийин билим берүү системасын модернизациялоо жана реформалоо зарылдыктарына дуушар болгон.

Акыркы он жылдыктарда дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрү билим берүү мөөнөтүн 12 жылга чейин узартуу чечимине келишти. Бул тенденция билим көлөмүнүн өсүшү жана жаңы коомдук-экономикалык талаптар менен байланыштуу. 12 жылдык билим берүү системасына

өтүүнүн зарылчылыгы бир нече факторлор менен түшүндүрүлөт: билимдин сапатын жана терендигин жогорулатуу, тез өзгөрүп жаткан дүйнөгө ыңгайлашуу, бүтүрүүчүлөрдүн кесиптик даярдыгын жогорулатуу жана эл аралык стандарттарга шайкештикке жетишүү [3].

12 жылдык билим берүү программасын киргизүүнүн максаттары жана мааниси. Кыргызстанда 12 жылдык билим берүү моделинин негизги максаттары заманбап коомдун жана глобалдык билим берүү тенденцияларынын талаптарына жооп берет. Бул программа:

1. Санариптик сабаттуулукту, критикалык ой жүгүртүүнү, коммуникация жана чыгармачылык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө;

2. Билим сапатын жогорулатууга жана окуучулардын академиялык жетишкендиктерин кеңейтүүгө;

3. Билим берүүдө ийкемдүүлүктү камсыз кылууга жана жекелештирилген мамилени киргизүүгө;

4. Бүтүрүүчүлөрдү сапаттуу билим берүүгө жана эмгек рыногуна даярдоого багытталган [4].

Программанын мааниси – сапаттуу билим берүү аркылуу коомдун интеллектуалдык жана социалдык капиталын жогорулатууда. Билим берүүнү санариптештирүүнүн теориялык маселелери

Кыргызстандагы эгемендүүлүктөн кийинки билим берүүнүн өнүгүшүнө сереп жана учурдагы абал. Эгемендүүлүк алгандан кийин Кыргызстан билим берүү системасын реформалоого өзгөчө көңүл бурду. 1990-жылдарда окуу пландары жаңыланып, жаңы методдор киргизилсе да, экономикалык кризистин шартында материалдык база жана кадрдык камсыздоо жетишсиз бойдон калды.

Учурда билим берүү тармагында жетишкендиктер да, көйгөйлөр да бар. Артыкчылыктарына жалпы жеткиликтүүлүк, көп тилдүү билим берүү жана эл аралык стандарттарга шайкеш келүү аракеттери кирет. Ал эми кемчиликтери катары билим берүүнүн сапатынын региондор боюнча бирдей эместиги, материалдык-техникалык жабдуунун жетишсиздиги жана педагогикалык кадрларды даярдоодогу көйгөйлөрдү белгилөөгө болот.

Дал ушундай шартта 12 жылдык билим берүү программасына өтүү – билим берүү системасын сапаттуу деңгээлге чыгаруучу жана бүтүрүүчүлөрдү глобалдык атаандаштыкка даярдоочу зарыл кадам катары каралууда.

Кыргызстандагы 12 жылдык билим берүү программасына өтүүнүн негизги этаптары. Өтүү процесси бир нече этаптардан турат:

1. **Учурдагы абалды талдоо** – окуу пландарын, билим сапатын, мугалимдердин квалификациясын жана материалдык-техникалык базаны баалоо.

2. **Стратегияны иштеп чыгуу** – максаттарды аныктоо, жол картасын түзүү, кызыкдар тараптарды тартуу жана финансылык чыгымдарды эсептөө.

3. **Мугалимдерди жана мектептерди даярдоо** – кайра даярдоо курстарын уюштуруу, программаларды адаптациялоо жана материалдык базаны жаңылоо.

4. **Жаңы программаларды киргизүү** – пилоттук сыноо, мониторинг жана баалоо аркылуу кеңири колдонууга өткөрүү.

5. **Натыйжаларды баалоо жана стратегияны оңдоо** – жыйынтыктарды талдоо жана керектүү өзгөртүүлөрдү киргизүү.

Бул этаптардын интеграциясы 12 жылдык билим берүү моделин толук кандуу жана натыйжалуу ишке ашырууга өбөлгө болот.

12 жылдык билим берүү программасынын позитивдүү натыйжалары төмөнкүлөр менен байланыштуу:

- окуучулардын билим деңгээлинин жана компетенцияларынын жогорулоосу;
- билим берүүнүн сапатынын өсүшү;
- бүтүрүүчүлөрдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүнүн күчөшү;
- эл аралык билим берүү стандарттарына шайкештиктин камсыз болушу. STEM

багытындагы предметтеринин мазмундарынын практика менен байланыштуу мазмундарынын өзгөртүлүп толукталышы[5].

Бирок бул процесс кошумча финансылык чыгымдарды, мугалимдерди даярдоодогу көйгөйлөрдү, материалдык-техникалык база жетишсиздигин жана коомчулуктун каршылыктарын жаратышы мүмкүн. Ошондуктан, ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн мамлекеттин, мугалимдердин, ата-энелердин жана коомдун биргелешкен аракеттери зарыл.

Жүргүзүлгөн илимий талдоолор төмөнкүдөй тыянактарды чыгарууга мүмкүндүк берет:

Биринчи жыйынтык – өтүүнүн объективдүү зарылдыгы. Кыргыз Республикасында 12 жылдык билим берүү программасын киргизүү – заманбап дүйнөнүн реалдуулугу жана коомдук-экономикалык өнүгүүнүн логикалык талабы. Технологиянын тез өнүгүшү, маалыматтык коомдун кеңейиши жана эмгек рыногундагы атаандаштыктын күчөшү окуучулардан кеңири компетенцияларды талап кылууда. Бул шарттар мурунку 11 жылдык билим берүү моделин жаңылоону жана кошумча окуу жылын киргизүүнү зарыл кылды.

Экинчи жыйынтык – өтүүнүн этаптык мүнөзү. 12 жылдык билим берүү системасына өтүү бир нече этаптарды камтыйт: учурдагы абалды анализдөө жана көйгөйлөрдү аныктоо; стратегиялык жол картасын иштеп чыгуу; мугалимдерди жана билим берүү мекемелерин даярдоо; жаңы окуу программаларын практикага киргизүү; натыйжаларды баалоо жана стратегияны оңдоо. Ар бир баскыч өз ара тыгыз байланышта болуп, билим берүү системасын жаңы форматка ийгиликтүү өткөрүүнү камсыз кылат.

Үчүнчү жыйынтык – негизги багыттардын маанилүүлүгү. Программаны ишке ашырууда билим берүү стандарттарын жаңылоо, окуу материалдарын жана методикалык ресурстарды модернизациялоо, педагогикалык кадрларды даярдоо жана алардын кесиптик компетенциясын жогорулатуу, ошондой эле билим берүү мекемелеринин материалдык-техникалык базасын өркүндөтүү негизги багыттар болуп саналат. Бул иштер 12 жылдык билим берүү моделин сапаттуу ишке ашыруунун негизги шарттары катары каралат.

Төртүнчү жыйынтык – өтүүнүн максаттары жана мааниси. 12 жылдык программа сапаттуу билим берүү менен катар окуучуларды коомдун жана эмгек рыногунун чакырыктарына даярдоого багытталган. Ал бүтүрүүчүлөрдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн арттырып, алардын билим деңгээлин жогорулатат. Ошондой эле бул демилге Кыргызстандын билим берүү системасын дүйнөлүк стандарттарга жакындатууга жана эл аралык билим берүү мейкиндигинде атаандашууга мүмкүндүк берет.

Бешинчи жыйынтык – актуалдуулугу жана келечектүүлүгү. 12 жылдык билим берүү программасы Кыргызстанда билим берүүнү өнүктүрүү үчүн маанилүү жана келечектүү кадам болуп саналат. Бул демилге аркылуу сапаттуу билимге жетишкендик камсыздалып, жарандардын жашоо сапаты жогорулайт. Ошондой эле билим берүү системасынын глобалдык өзгөрүүлөргө ылайык өнүгүшүнө жана коомдун социалдык прогрессине салым кошот.

Жыйынтыктап айтканда, 12 жылдык билим берүү программасына өтүү – Кыргызстан үчүн зарыл болгон кадам. Ал окуучуларды заманбап билим менен камсыз кылып гана тим болбостон, коомду туруктуу өнүгүүгө жеткирүүчү фактор катары кызмат кылат. Бул демилгени ишке ашырууда мамлекеттин системалуу саясаты, мугалимдердин кесипкөйлүгү, ата-энелердин колдоосу жана коомчулуктун активдүү катышуусу өзгөчө мааниге ээ. Ошондо гана 12 жылдык билим берүү программасы өлкөнүн билим берүү тармагында чыныгы жаңыланууну камсыздап, Кыргызстандын келечектеги интеллектуалдык жана социалдык өнүгүүсүнө салым кошо алат.

Колдонулган адабияттар:

1. Касымалиев М.У. Кыргыз республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында онлайн билим берүүнүн негизги концепциясы / Касымалиев М.У. // Известия ВУЗов Кыргызстана. 2023. № 5. С. 246-251.
2. Касымалиев М.У. Билим берүүнү санариптештирүүнүн теориялык маселелери / Касымалиев М.У., Ашымбаева Т.А., Кожобеков К.Г., Калдыбаев С.К. // Alaroo Academic Studies. 2023. № 2. С. 91-97.

3. Касымалиев М.У. Окуу процессинде санариптик технологияларды колдонуунун артыкчылыктары / Касымалиев М.У., Ашимбаева Т.А., Кожобеков К.Г., Эрдолатов С.С. // Alatoo Academic Studies. 2023. № 2. С. 98-104.
4. Касымалиев М.У. Электрондук билим берүү ресурстарынын билим сапатын жогорулатуудагы ролу / Касымалиев М.У., Ибраев А.Д., Онгарбаева А.Д. // Alatoo Academic Studies. 2023. № 3. С. 79-90.
5. Касымалиев М.У. Кыргыз республикасынын билим берүү системасындагы steam технологиясынын методикалык өзгөчөлүктөрү / Касымалиев М.У., Асанова М.Б., Ибрагимов Ж.У. // Alatoo Academic Studies. 2023. № 4. С. 125-133.

УДК 378

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Касимова Айдай Санжарбековна,
ORCID: 0009-0005-9882-8467,

Старший преподаватель межфакультетской кафедры иностранных языков,
Межгосударственная образовательная организация высшего образования «Кыргызско-
Российский Славянский университет имени первого Президента Российской Федерации
Б.Н.Ельцина»,

г. Бишкек, Кыргызстан aidaikasymova555@gmail.com

Волкотрубова Альбина Владимировна
ORCID: 0000-0002-8343-719X

кандидат педагогических наук, доцент кафедры «Лингвистика»
Учебно-научно-производственный комплекс «Международный университет Кыргызстана»
г. Бишкек, Кыргызстан avolkotrubova@gmail.com

СТУДЕНТТЕРДИН ПРОФЕССИОНАЛДЫК БАГЫТТАГЫ ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТЕРИН УЮШТУРУУНУ ИЗИЛДӨӨГӨ ИЛИМИЙ ЫКМАЛАРЫ

Касимова Айдай Санжарбековна,
ORCID: 0009-0005-9882-8467,

«Россия Федерациясынын биринчи Президенти Б.Н.Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян
университети» ЖОЖдун Мамлекеттер аралык билим берүү уюмунун Чет тилдер
кафедрасынын ага окутуучусу,

Бишкек, Кыргызстан aidaikasymova555@gmail.com

Волкотрубова А.В.
ORCID: 0000-0002-8343-719X

педагогика илимдеринин кандидаты, доценти, «Лингвистика» кафедрасы
ОИӨК «Кыргызстан Эл Аралык университети»
Бишкек, Кыргызстан avolkotrubova@gmail.com

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE STUDY OF THE ORGANIZATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED INDEPENDENT LEARNING OF STUDENTS

Kasymova Aidai Sanjarbekovna,
ORCID: 0009-0005-9882-8467,